

**جزوه آموزش مهارت‌های نوشتاری
(نگارش و انشا)**

**پایه هفتم
(دوره اول متوسطه)**

به کوشش:

محمد امامی

(کارشناس ارشد زبان و ادبیات فارسی)

نوشتن در دنیای امروز، یکی از مهارت‌های بهتر زیستن و از توانایی‌های زبانی است که در پی سه مهارت دیگر (گوش دادن، سخن گفتن، و خواندن) جای می‌گیرد^۱. از دید ما، توانایی بیان مقصود در قالب نوشته، نیاز اولیه‌ی زندگی اجتماعی و موثرترین راه ارتباطی در جهان امروز و فضای رسانه‌های نو پدید است. این برنامه، در پی پرورش چنین رویکردی در فضای آموزشی عمومی است و پس از سالها، اکنون با مطالعه‌ی تاریخ آموزشی گذشته و تجربه‌های جهانی در قلمرو آموزش نوشتن، محتوایی کاملاً ساختمان‌د و علمی را پیش رو، نهاده است^۲.

هر کتاب، در حقیقت، تجربه‌ای از نوشتن را با خود به همراه دارد. خواندن دقیق کتاب‌های مناسب، می‌تواند سرمشق درست‌اندیشی و آسان‌نویسی باشد. کتاب‌خوانی یکی از شگردها و شیوه‌های مناسب برای رشد اندیشه و افزودن بر توانایی‌های ذهن و زبان در نوشتن است. هر چند خواست ما از خواندن، تنها روخوانی یا روان‌خوانی متن نیست، بلکه از دید ما، هر چیزی که ذهن را به درنگ وادارد و فکر را به کار اندازد، متن است و قابل خواندن و شنیدن است. به راستی، هریک از رویدادها، متنی هستند که ذهن ما را به خواندن و تفسیر، فرامی‌خواند. هنگامی که موضوع نگارش ما یک تصویر، نقاشی یا یک صحنه از رویدادهای اجتماعی باشد، مانند یک نوشته یا داستان، نخست بر همه اجزا، نقش‌ها و رنگ‌ها و دیگر اجزای آن خیره می‌شویم، سپس درباره نقش هریک از آنها گفتگو می‌کنیم و می‌نویسیم.

آموزش مهارت‌های نوشتاری

در آموزش محتوای این کتاب، تاکید بر بهره‌گیری از روش‌های فعال و تقویت روحیه‌ی مشارکت‌پذیری دانش‌آموزان است.

محتوای این کتاب در هشت درس سازماندهی شده است. در ادامه، توضیحات تکمیلی هر بخش را از نظر می‌گذرانیم. وقوف به کلیت هر درس نقش تعیین‌کننده‌ی در بازخورد آن خواهد داشت.

^۱ - در زبان انگلیسی Reading، Speaking و Listening از مهارت‌های اصلی فراگیری زبان است.

^۲ - گروه زبان و ادبیات فارسی، تألیف کتاب‌های درسی متوسطه نظری

اهداف نظری و عملی کتاب

هدف اصلی این کتاب، ایجاد نظم ذهنی در یادگیرندگان است. اگر ذهن، سامانی نظام‌مند پیدا کند، گفتار و نوشتار هم منظم خواهد شد. شناخت ساختمان و چارچوب نوشته، از گام‌های بنیادی در شکل دادن به ذهن، هنگام نوشتن است. ازین رو، در کتاب، همه تلاش بر این است که طبقه بندی و نظم ذهن را به دانش‌آموزان یادآور شویم.

سرفصل‌های کتاب

کتاب دارای هشت درس است که ذیل هر درس فعالیت‌هایی نیز در نظر گرفته شده است. این

درس‌ها عبارتند از:

۱- نقشه‌ی نوشتن

فعالیت‌های نگارشی

درست نویسی

تصویرنویسی

۲- طبقه بندی کردن موضوع

فعالیت‌های نگارشی

درست نویسی

حکایت نگاری

۳- کوچک تر کردن موضوع

فعالیت‌های نگارشی

درست نویسی

مثل نویسی

۴- بندهای بدنه

فعالیت‌های نگارشی

درست نویسی

تصویرنویسی

۵- جمله‌ی موضوع

فعالیت‌های نگارشی

درست نویسی

حکایت نگاری

۶- بند مقدمه، بند نتیجه

فعالیت‌های نگارشی

درست نویسی

مثل نویسی

۷- راهی برای نظم دادن به ذهن و نوشته

فعالیت‌های نگارشی

درست نویسی

تصویرنویسی

۸- روشی برای نوشتن درباره‌ی موضوع‌های ذهنی

فعالیت‌های نگارشی

درست نویسی

حکایت نگاری

همانطور که ملاحظه می‌شود ذیل هر درس عناوین فرعی دیگری قرار دارد که به

توضیح مختصری راجع به هر یک از آنها می‌پردازیم:

فعالیت‌های نگارشی: با نظمی علمی و منطقی آموزشی به دنبال هم آمده‌اند. هدف از

فعالیت‌های نگارشی تقویت توانایی تشخیص، توانایی نوشتن و تولید دانش آموزان و

توانایی بررسی متن و نقدنویسی، طراحی شده است.

در بخش درست‌نویسی، هدف آموزش هنجارهای نوشتن و آشنایی با کاربرد درست

واژگان در نوشتار معیار است.

تصویرنویسی: آنچه در این قسمت مد نظر است دقت در نگاره و بررسی و خوانش و

درک عناصر بصری (دیدنی) است. در حقیقت هر تصویر، بهانه‌ی بسیار خوبی برای

نوشتن است. از هر تصویر موضوع‌های فراوانی را می‌توان برگزید و درباره‌اش نوشت.

آنچه که در این بخش اهمیت دارد، چگونگی بیان و درک و تصویر ما از تصویر و

قدرت پرورش موضوع است. در واقع این بخش می خواهد بین دیدن و نوشتن ارتباط
نوثر برقرار سازد.

حکایت نگاری و مثل نویسی^۳:

آخرین بخش هر درس را تشکیل می دهد. در حکایت نگاری، تاکید بر بازنویسی به
زبان ساده و ساده نویسی است. اما در مثل نویسی، بر بازآفرینی و گسترش دادن و
افزودن شاخ و برگ به اصل نوشته، مورد تاکید و توجه است.

حکایت نگاری:

تاکید بر بازنویسی به زبان
ساده و ساده نویسی است.

مثل نویسی:

بازآفرینی و گسترش دادن
و افزودن شاخ و برگ به
اصل نوشته، مورد تاکید و
توجه است.

---

^۳ - گونه‌ای از بیان است که معمولاً تاریخچه و داستانی پند آموز در پس بعضی از آنها نهفته است. بسیاری از این داستان‌ها از یاد رفته‌اند، و پیشینه‌ی برخی از امثال بر بعضی از مردم روشن نیست؛ با این حال، در سخن به کار می‌رود. شکل درست این واژه «مَثَل» است و ضرب در ابتدای آن اضافه است. به عبارت دیگر، «ضرب المثل» به معنای مَثَل زدن (به فارسی: داستان زدن) است.

درس اول:

نقشه‌ی نوشتن

نقطه‌ی آغاز نوشتن فکر کردن است. معمولاً نویسندگی و نوشتن را به سفر تشبیه می‌کنند. همانطور که برای هر سفری مبدأ و مقصدی متصور می‌شویم برای نویسندگی و نوشتن نیز نقطه‌ی آغاز و پایان (مقصدی) وجود دارد. در سفر نوشتن، نقطه‌ی آغاز ذهن یا فکر است و نقطه‌ی پایان صفحه‌ی دفتر یا همان نوشتن است. در واقع ما برای هر مطلبی که می‌خواهیم بنویسیم باید آن موضوع یا مطلب را از جایی شروع و به جایی ختم کنیم. حال این نقشه‌ای که در ذهن داریم را باید مرحله به مرحله پیش ببریم.

طبقه‌بندی ذهن، گام اول در تهیه‌ی نقشه‌ی سفر نوشتن است. این طبقه‌بندی در حقیقت ساختمان ذهن و نوشته‌ی ما را نشان می‌دهد. در نمودار زیر مراحل سفر نوشتن نشان داده شده است:

۱- انتخاب موضوع

۲- مقدمه

۳- تنه، بدنه یا متن اصلی نوشته

۴- نتیجه‌گیری

مقدمه و بدنه نوشته ممکن است چند پاراگراف را در خود قرار بدهد که مطلب قبل را مورد تأکید قرار می‌دهند.

مقدمه و بدنه نوشته ممکن است چند پاراگراف را در خود قرار بدهد که مطلب قبل را مورد تأکید قرار می‌دهند

متن زیر نمونه‌ای از یک متن طبقه‌بندی شده است:

ایران

ایران سرزمین پهلوانان و دانشمندان و فرهیختگان است. ایران دارای تاریخ و فرهنگ و تمدن اصیل و کهنی است.

من در ایران احساس غرور و ارزشمندی می‌کنم. ایران با وجود بخردانی چون فردوسی، حافظ، ابن سینا، زکریای رازی و دیگران مایه افتخار و مباهات در جهان است. ما در ایران با آرامش زندگی می‌کنیم.

ایران کشور متمدن در طول قرن‌هاست. ما باید قدر کشورمان را بدانیم و با کار کردن و خوب درس خواندن راه بزرگان را ادامه دهیم.

فعالیت

- برای هر یک از موضوع‌های زیر یک متن طبقه‌بندی شده بنویسید:

دریا

نماز

درس دوم و سوم: طبقه‌بندی موضوع

یکی از نقشه‌های نوشتن و طبقه‌بندی ذهنی، این است که یک موضوع کلی را به موضوع‌های خردتری (کوچکتری) تقسیم کنیم. یعنی آن را کوچک و محدود سازیم تا طبقه‌بندی و نوشتن، آسان‌تر صورت پذیرد.

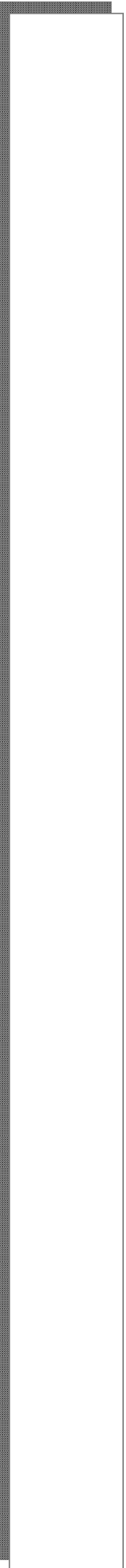
کوچک‌تر کردن موضوع به ما این امکان را می‌دهد تا از کلی‌گویی پرهیز کنیم و در رابطه با هر موضوع مطالب سودمندی بنویسیم.

مثلاً اگر موضوع کلی ما ایران باشد می‌توانیم موضوع را کوچک کنیم و بگوییم آب و هوای ایران، یا حتی موضوع را باز هم کوچک‌تر کنیم و بگوییم آب و هوای کرج و به همین ترتیب به موضوع‌های کوچکتر برسیم تا از این طریق دامنه‌ی نوشته‌ی ما بیشتر مشخص شود.

در طبقه‌بندی موضوع، می‌توان بر اساس اولویت و اهمیت درباره‌ی موضوع شروع به نوشتن کرد.

فعالیت

- موضوع کلی مدرسه را به موضوع‌های کوچکتر تقسیم کنید و راجع به یکی بنویسید:

درس چهارم و پنجم : بندهای بدنه

در هر بند نوشته موضوع خاصی مطرح می شود. بین موضوع هر بند با موضوع بندهای دیگر ارتباط خاصی برقرار است. برای آنکه بخش های مختلف نوشته، ارتباط محکمی با هم داشته باشند؛ باید اجزا و ساختار بدنه را بیشتر بشناسیم.

هر بند، دو قسمت دارد: ۱- جمله ی موضوع، ۲- جمله های تکمیلی
هر بند، خودش یک موضوع دارد که در عین استقلال با موضوع بندهای دیگر هم ارتباط دارد. برای نوشتن یک بند، فکر یا موضوع آن بند را در جمله ای بیان می کنیم به این جمله، جمله ی موضوع می گویند.

جمله ی موضوع معمولاً در آغاز بند نوشته می شود. بعد از جمله ی موضوع که جمله ی اصلی بند است، چند جمله ی دیگر می آید. این جمله ها همان جمله های تکمیلی هستند. جمله های تکمیلی برای تأیید، توضیح و یا برای کامل تر کردن مقصود جمله ی موضوع نوشته می شوند و کامل کننده ی معنای آن هستند. (نگاه کنید به ص ۴۸ و ۴۹ کتاب آموزش مهارت های نوشتاری).
هر متن به تناسب موضوع می تواند جمله های تکمیلی متعددی داشته باشد.
به نمودار زیر توجه کنید:

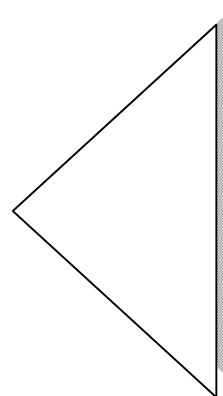
+ جمله ی موضوع

- جمله ی تقویت کننده

- جمله ی تقویت کننده

- جمله ی تقویت کننده

- و ...

فعالیت

- برای جمله‌ی موضوع : «زمستان درختان به خواب می‌روند» چند جمله‌ی تقویت کننده بنویسید به طوری که با همدیگر ارتباط داشته باشند:

-۱

-۲

-۳

-۴

درس ششم:

بند مقدمه و بند نتیجه

بند مقدمه:

بند مقدمه، در پیشانی نوشته می‌آید. در بند مقدمه، جملاتی می‌آوریم که اندیشه‌ی اصلی نوشته را بیان می‌کنند. خواننده با خواندن بند مقدمه، به فضای حاکم بر نوشته پی می‌برد. در حقیقت مقدمه، نشان‌دهنده‌ی نقشه‌ی کلی نوشته و تصویری از کل موضوع است. به همین سبب، ساختمان بند مقدمه می‌تواند ساختار آزادتری داشته باشد؛ یعنی لازم نیست بند مقدمه، مانند بندهای بدنه، با جمله‌ی موضوع شروع شود.

ویژگی‌ها و راه‌کارهایی که یک مقدمه و در کل نوشته شما می‌تواند جذاب شود عبارتند از:

- ✓ انتخاب شیوه‌ی بیان داستانی
- ✓ بهره‌گیری از احساس و عاطفه
- ✓ تصویری کردن و فضاسازی در نوشته
- ✓ استفاده از شعر، آیه یا سخن حکیمانه متناسب با موضوع

بند نتیجه:

آخرین بخش و پایان‌دهنده‌ی سفر نوشتن، بند نتیجه است. بند نتیجه، فرودگاه ذهن نویسنده است. در بند نتیجه، خلاصه و فشرده‌ی بندهای دیگر، نوشته می‌شود.

مهم‌ترین ویژگی‌های یک نتیجه‌ی خوب و جذاب:

- ✓ کوتاه و گویا باشد.
- ✓ به پرسش‌های پیش‌آمده در متن پاسخ دهد.
- ✓ با پرسشی مناسب پایان یابد و خواننده را به تفکر و تأمل درباره‌ی موضوع وادارد.